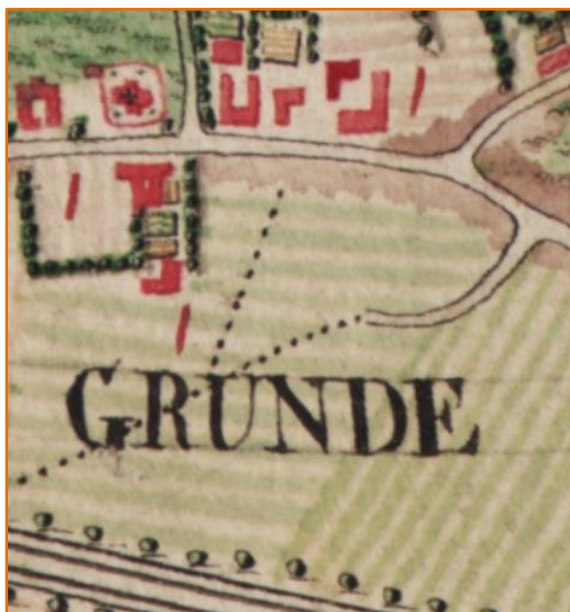

ARCHEOLOGIENOTA

TIENEN - VERBINDINGSSTRAAT

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN, E. DIRIX
& G. VERBELEN
NOVEMBER 2016

Titel

Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Tienen - Verbindingsstraat

Auteur(s)

Jan Claesen, Ben Van Genechten, Evelien Dirix & Giel Verbeelen

Opdrachtgever

NV Rimanque
Kabbeekvest 73A
3300 Tienen

Projectnummer

2016/044

Plaats en datum

Kortenaken, 14 november 2016

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport 2016/044
ISSN 2034-5615

© 2016 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

Inhoud

Administratieve fiche	1
1. Inleiding	2
1.1. Algemeen.....	2
1.2. Beschrijving onderzoeksopdracht	3
1.3. Doelstellingen.....	4
1.3.1. Randvoorwaarden.....	5
1.4. Onderzoeksvragen.....	5
2. Huidige & toekomstige situatie	6
2.1. Huidige situatie.....	6
2.2. Toekomstige situatie	6
3. Bureauonderzoek	9
3.1. Landschappelijke & bodemkundige situering	9
3.1.1. Topografische situering.....	9
3.1.2. Geologie & landschap	11
3.2. Archeologische data	17
3.3. Historiek & cartografische bronnen	18
3.4. Archeologische verwachting	23
4. Resultaten bureauonderzoek	25
4.1. Algemeen.....	25
4.2. Beantwoording onderzoeksvragen	25
4.3. Samenvatting / assessment bureauonderzoek	26
4.4. Programma van maatregelen.....	27
5. Bibliografie.....	28
6. Figurenlijst	28
7. Plannenlijst	29

Administratieve fiche

Naam site:	Tienen - Verbindingsstraat		
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem		
Ligging:	Tienen, Grimde, Verbindingsstraat		
Kadaster:	Tienen / Afdeling 4 / Sectie C / 0264/00L000		
Coördinaten (<i>zie hoofdstuk 1.2</i>):	A	X	191648,7
		Y	165960
	B	X	191687,1
		Y	165962,9
	C	X	191670,4
		Y	165852,7
	D	X	191642,2
		Y	165856,7
Opdrachtgever :	NV Rimanque		
Uitvoerder :	ARCHEBO bvba		
Projectcode ARCHEBO :	TIVE 2016-044		
Projectcode bureauonderzoek :	2016J288		
Projectleiding :	Jan Claesen		
Erkenningsnummer projectleiding :	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014		
Bewaarplaats archief:	ARCHEBO bvba (tijdelijk)		
Grootte projectgebied:	3459, 296 m²		
Uitvoeringsperiode:	November, 17 tot en met 23 2016		
Reden van de ingreep:	Realisatie van een verkaveling		
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein		
Resultaten:	Bureauonderzoek, onbepaald		

1. Inleiding

1.1. Algemeen

Bij het aanvragen van een stedenbouwkundige vergunning of een verkavelingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een stedenbouwkundige aanvraag is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

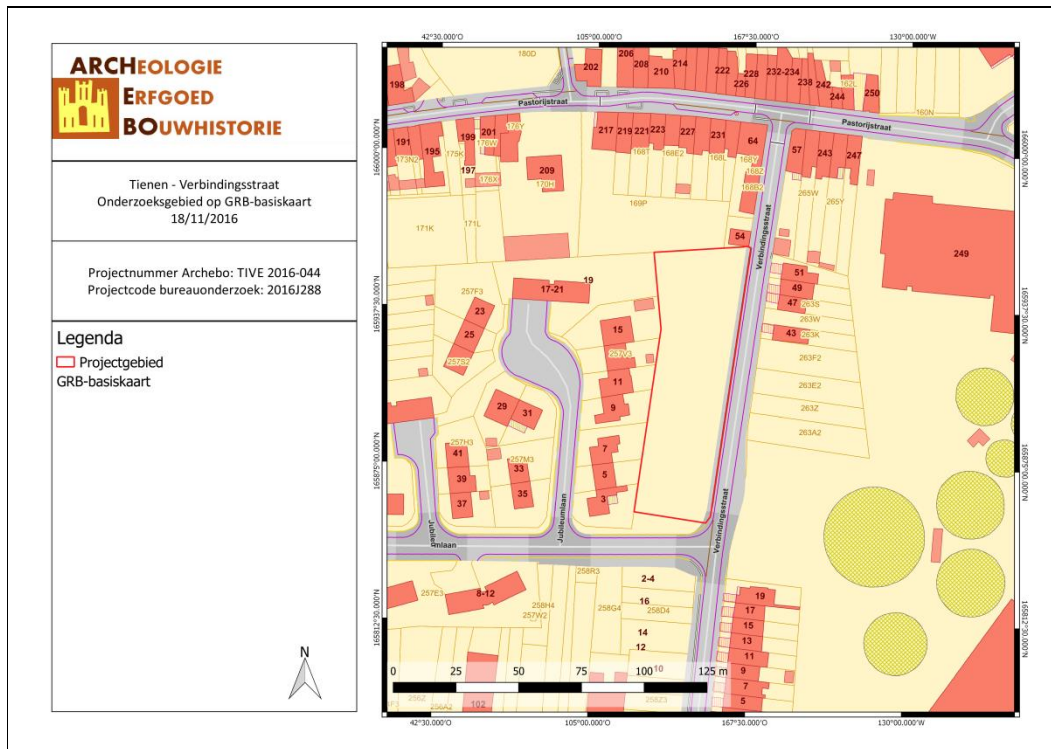
Hiervoor kan de beslisboom in Figuur 1 geraadpleegd worden.

Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen met toetsing van de oppervlakte- en liggingscriteria

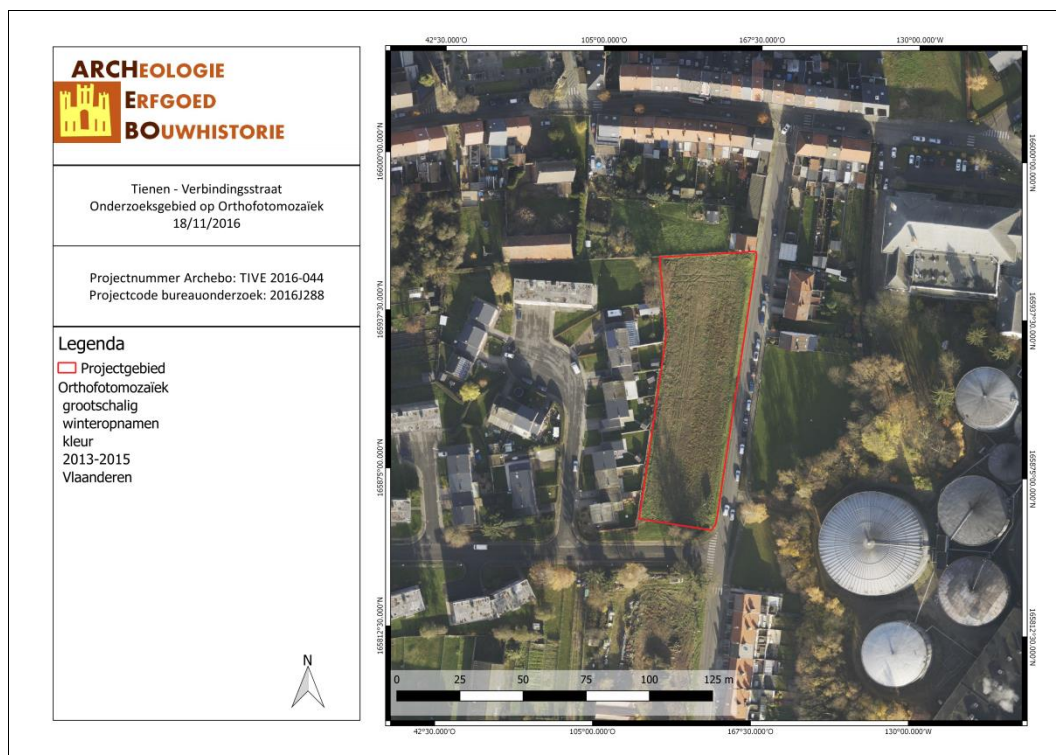
1.2. Beschrijving onderzoeksoopdracht

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba in opdracht van de initiatiefnemer een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een verkaveling van 6 loten gerealiseerd worden. Voorliggende archeologienota bevat enkel een bureauonderzoek.

TIVE/16/11/18/1 - Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2016).

TIVE/16/11/18/2 - Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2016).

1.3. Doelstellingen

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het onderzoeksgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Deze archeologienota dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed en nadien bij de aanvraag voor de bouwvergunning gevoegd te worden.

1.3.1. Randvoorwaarden

Gezien het terrein nog niet in het bezit is van de opdrachtgever en de huidige eigenaar geen ingrepen toestaat, adviseert Archebo bvba een uitgesteld onderzoek met in greep in de bodem.

1.4. Onderzoeksvragen

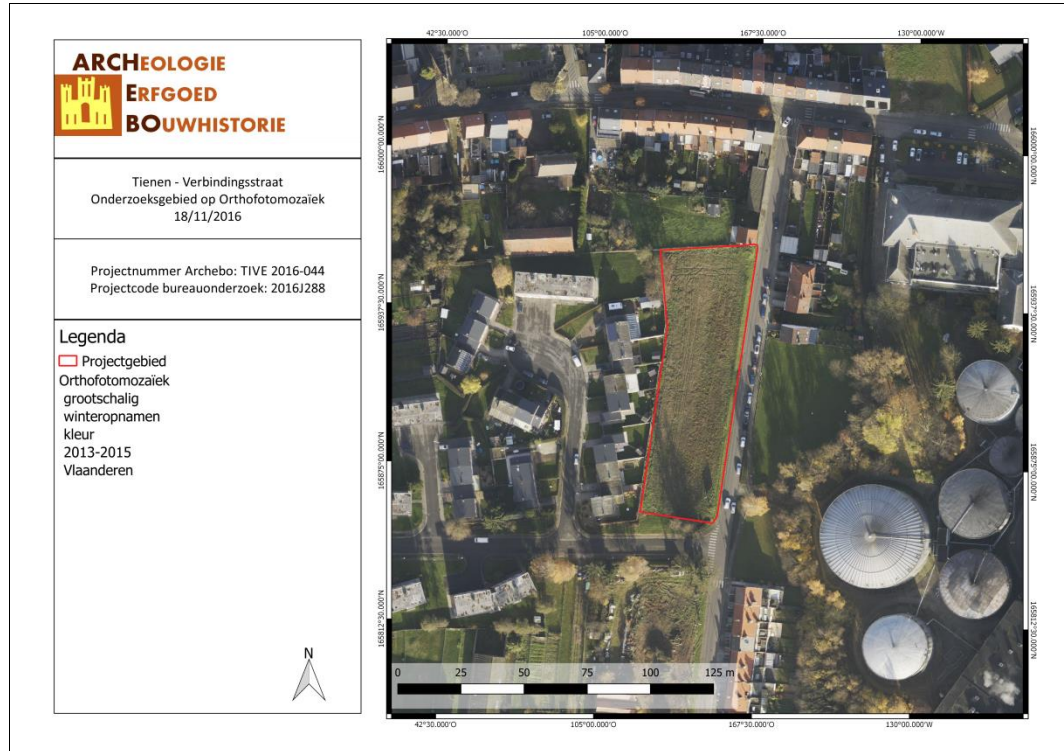
Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het onderzoeksgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

2. Huidige & toekomstige situatie

2.1. Huidige situatie

Tot recent was het projectgebied in gebruik als akkerland. Momenteel ligt het terrein braak.

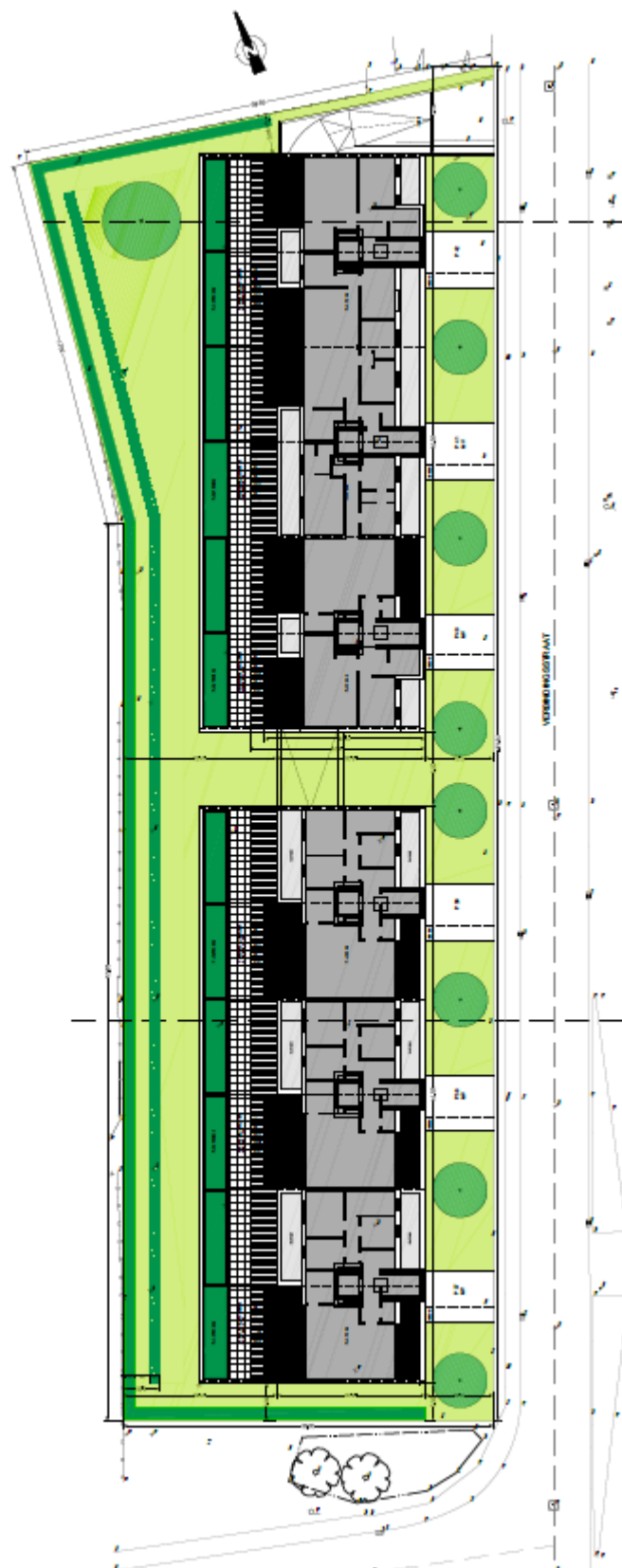

TIVE/16/11/18/3 - Digitale aanmaak

Figuur 4: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2016).

2.2. Toekomstige situatie

Op het terrein wordt een verkaveling bestaande uit 3 loten gerealiseerd. Het betreft twee gebouwen bestaande uit particuliere halfopen bebouwingen. De gebouwen worden onderkelderde en zullen uitgegraven worden tot op een diepte van ca. 3 m onder het maaiveld.

Figuur 7: Bouwplan (N.V. Rimanque, 2016).

3. Bureauonderzoek

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

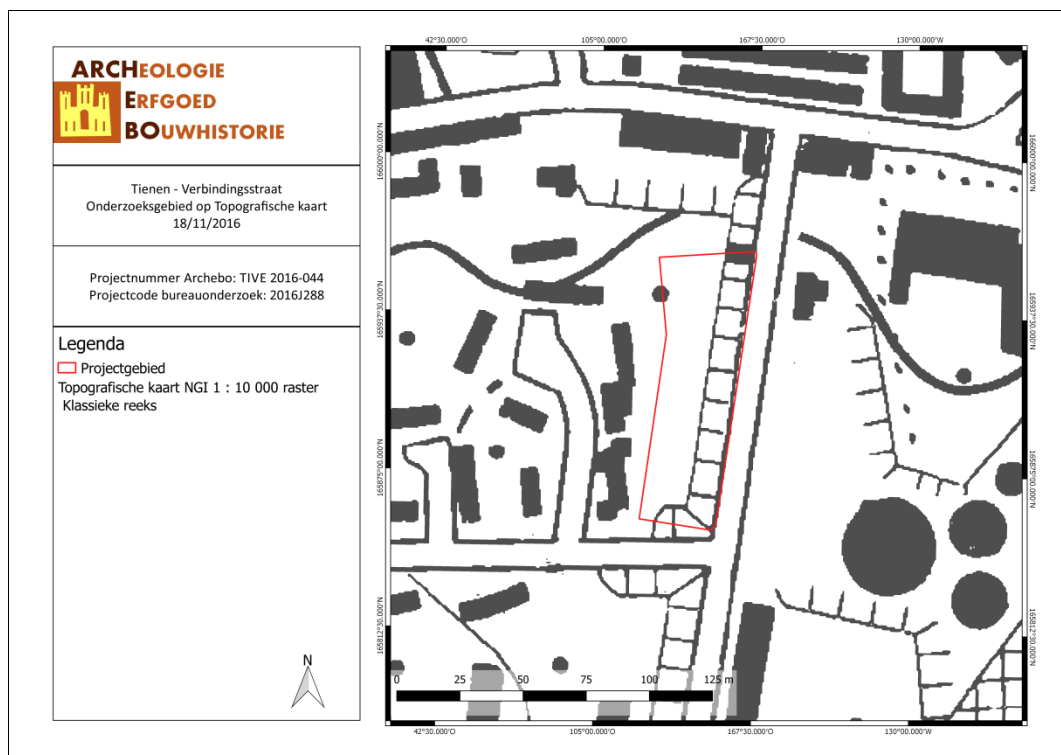
In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

De gebruikte kaarten werden in gegeorefereerde vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplot om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

3.1. Landschappelijke & bodemkundige situering

3.1.1. Topografische situering

Het onderzoeksgebied ligt ten zuidoosten van het centrum van de stad Tienen, in het gehucht Grimde. In het noorden wordt het begrensd door percelen aan de Pastorijstraat. Zuidelijk vormt de kruising tussen de Verbindingsstraat en de Jubileumstraat de grens van het onderzoeksgebied. Ten oosten van het perceel loopt de Verbindingsstraat. Westelijk wordt het perceel ingesloten door kleinere percelen van een vertakking van de Jubileumlaan. Het terrein bevindt zich tussen 50,9 en 52,1 m boven de zeespiegel.

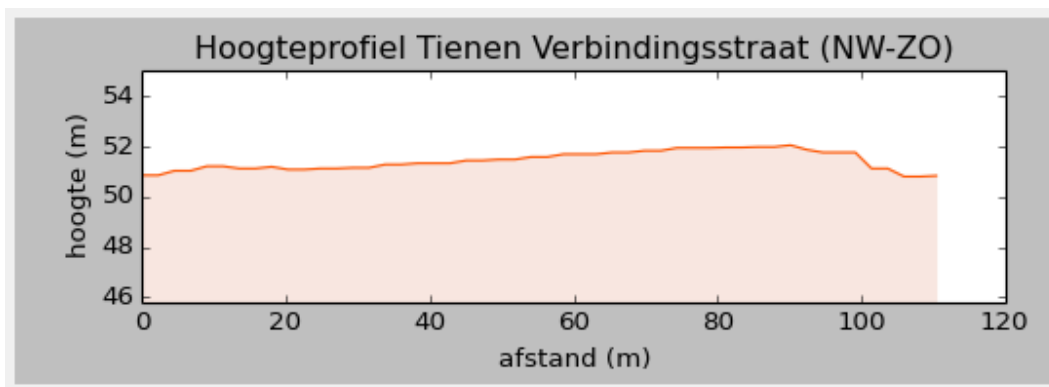
TIVE/16/11/18/5 - Digitale aanmaak

Figuur 8: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).

TIVE/16/11/18/6 - Digitale aanmaak

Figuur 9: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2016).

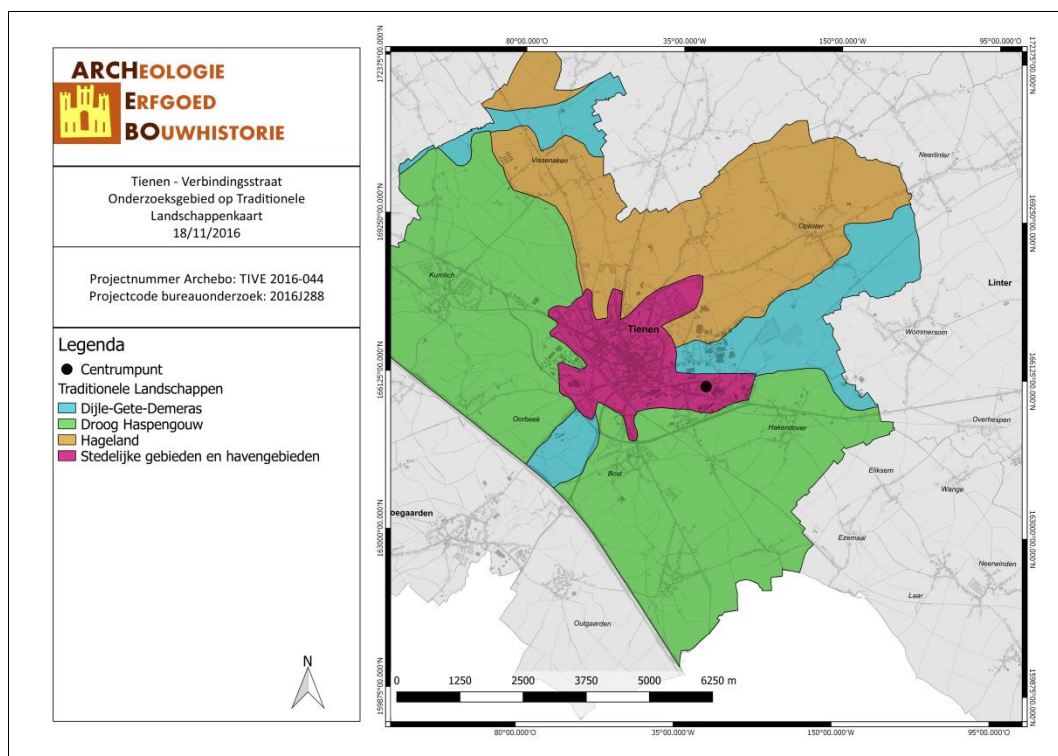

Figuur 10: Hoogteprofiel.

3.1.2. Geologie & landschap

3.1.2.1. Fysisch geografisch

De stad Tienen is gelegen in de provincie Vlaams-Brabant. Het projectgebied situeert zich in het gehucht Grimde. Het onderzoeksgebied ligt ca. 1,7 km zuidoostelijk van de stad Tienen. De omgeving van het gehucht Grimde wordt behoort bij de classificatie 'Stedelijke gebieden en havengebieden'. Het projectgebied ligt ca. 350 m ten zuiden van de Grote Gete en ligt dus eveneens net ten zuiden van de Dijle-Gete-Demerass.

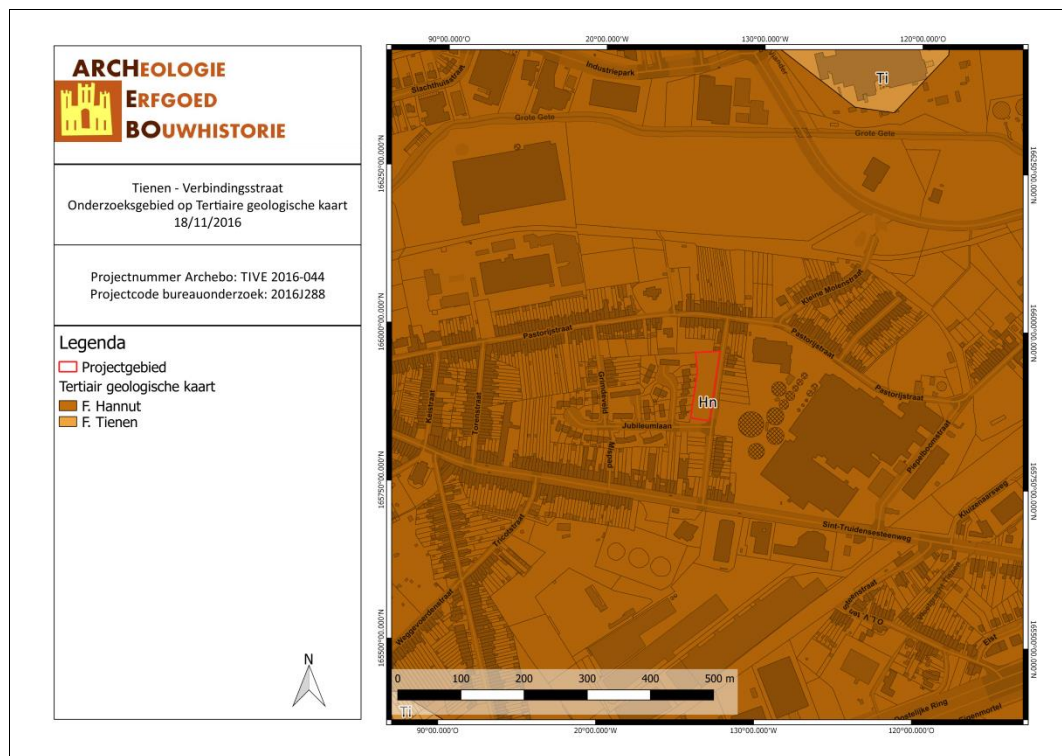

TIVE/16/11/18/7 - Digitale aanmaak

Figuur 11: De gemeente Tienen op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2016)

3.1.2.2. Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Op basis van de 'Databank Ondergrond Vlaanderen' bevindt het onderzoeksterrein zich binnen de Formatie van Hanut en is opgebouwd uit grijsgroen fijn zand, soms dunne kleihoudende intercalaties, met plaatselijk zandsteen of zandhoudende klei. De Formatie van Hannut wordt in de Belgische lithostratigrafie samen met de er op sommige plekken bovenop liggende Formatie van Tienen (continentale en lagunaire zanden en kleien uit het Laat-Thanetien) gerekend tot de Landen Groep.

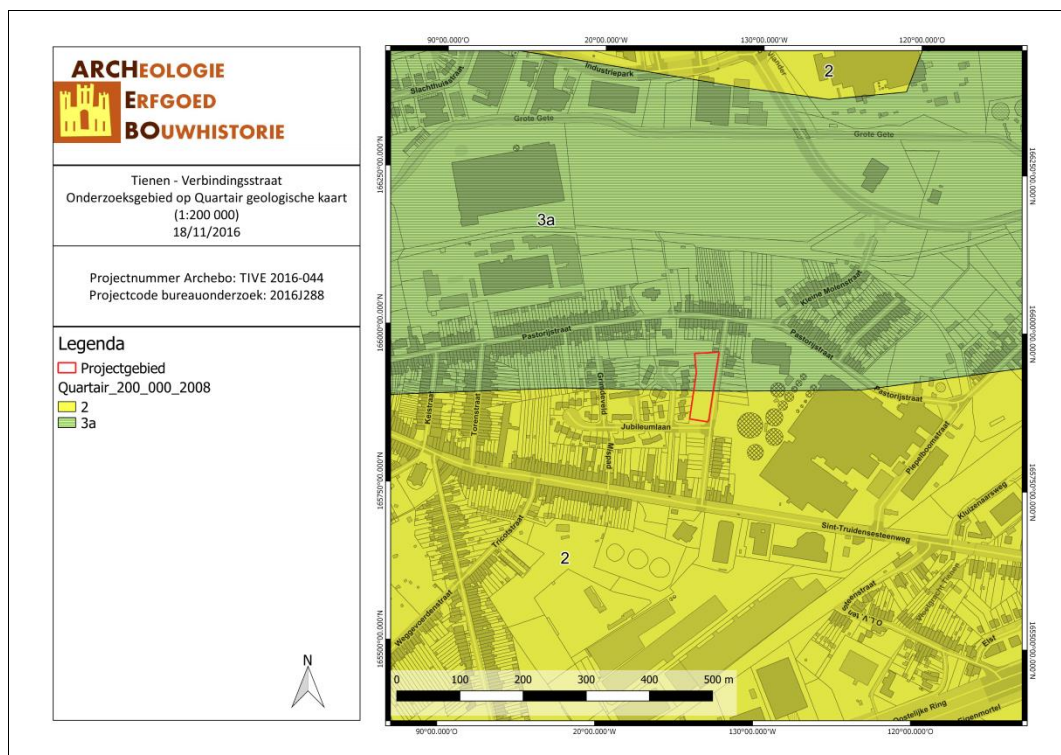

TIVE/16/11/18/8 - Digitale aanmaak

Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiair geologische kaart (DOV, 2016).

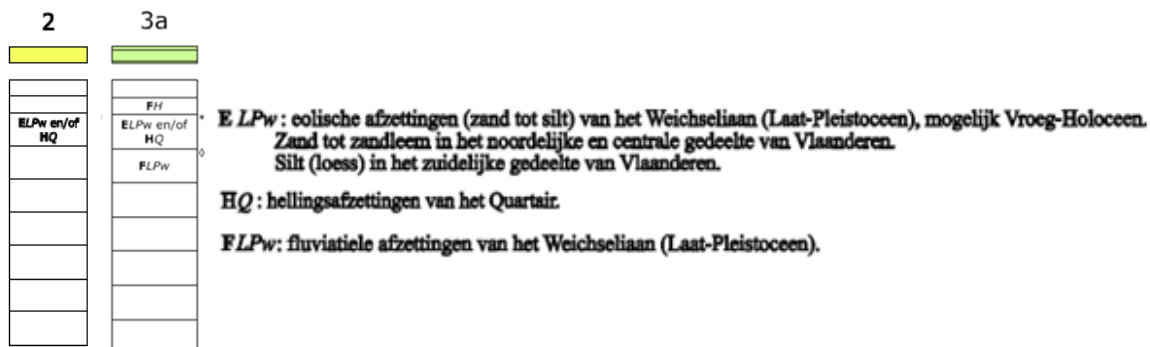
3.1.2.3. Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart (1:200.000) bevindt het onderzoeksgebied zich binnen type 2 en 3a. Type 2 omvat omvat fluviatiele afzettingen van het Holocene en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan), die mogelijk afgedekt zijn met eolische afzettingen zoals silt in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen en/of hellingsafzettingen van het quartair. Type 3a wordt gekenmerkt door een basislaag bestaande uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan. Daarop bevindt zich een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg Holocene met een korrelgrootte tussen fijn zand en silt. Bovenop deze laag is opnieuw een fluviatiele afzetting aanwezig uit het Holocene tot mogelijk Tardiglaciaal.

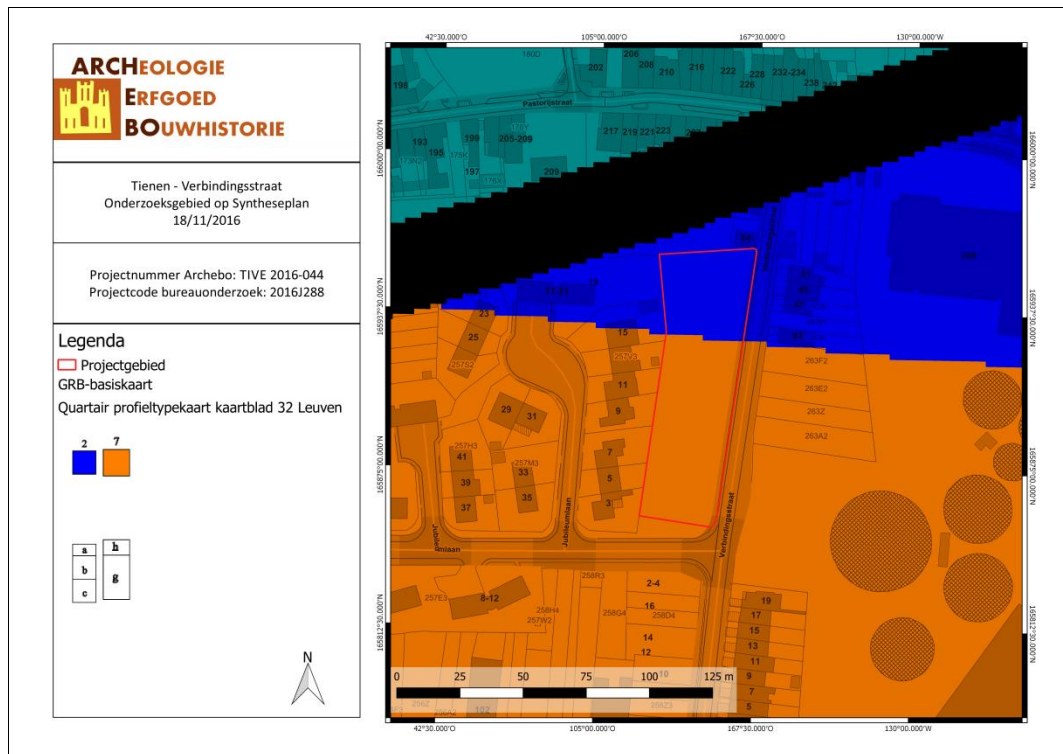
TIVE/16/11/18/9 - Digitale aanmaak

Figuur 13: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2016).

Figuur 14: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2016).

Volgens de quartair geologische kaart (1:50.000) behoren de geologische afzettingen van het onderzoeksgebied tot profieltypen 2 en 7. Het meest noordelijke deel van het onderzoeksgebied bevat profieltype 2. Op de quartaire afzettingen heeft zich in dit type Veen van Rotselaar (C) afgezet. Deze worden afgedekt door Venige kleiige leem van Korbeek-Dijle (B). Helemaal bovenaan hebben leem en zandige leem van Rotspoel, soms met schelpengruis (A) zich afgezet. Deze afzettingen zijn afkomstig uit het Holoceen. Het grootste oppervlakte van het onderzoeksgebied behoort tot profieltype 7. Hier vinden we op de quartaire afzettingen het type Haspengouwse Leem (G) dat wordt afgedekt door Brabants Leem (F).

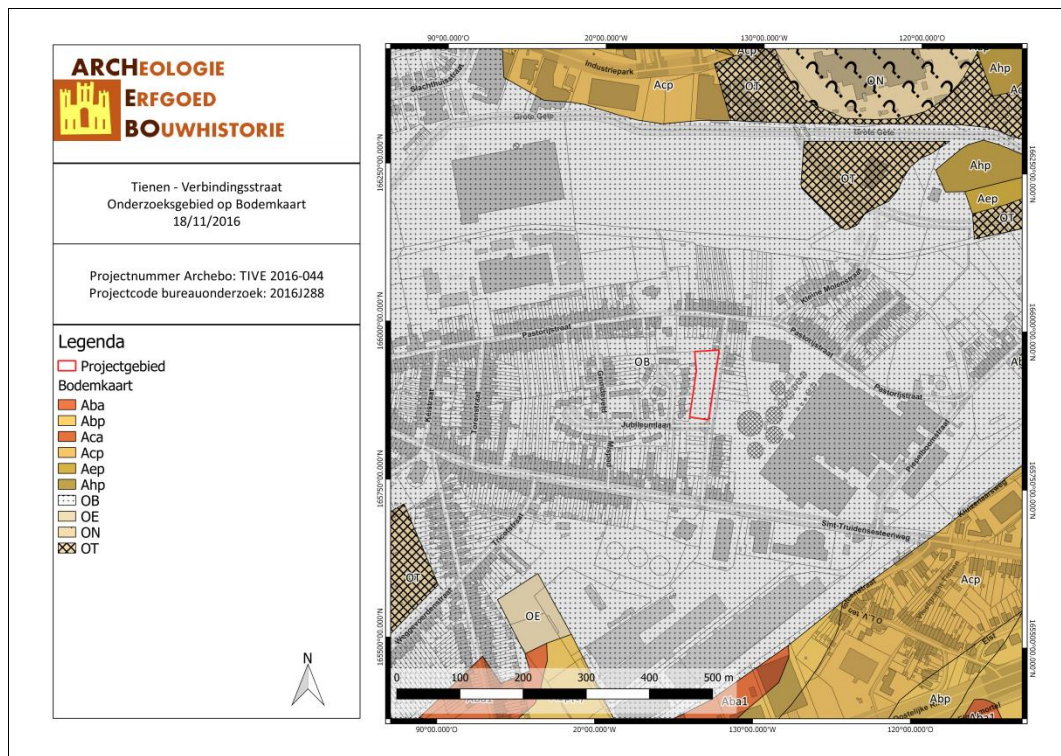
TIVE/16/11/18/10 - Digitale aanmaak

Figuur 15: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2016).

3.1.2.4. Bodem, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart komt de bodemserie OB voor in het onderzoeksgebied.

OB betekent 'onder bebouwing'. Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van.

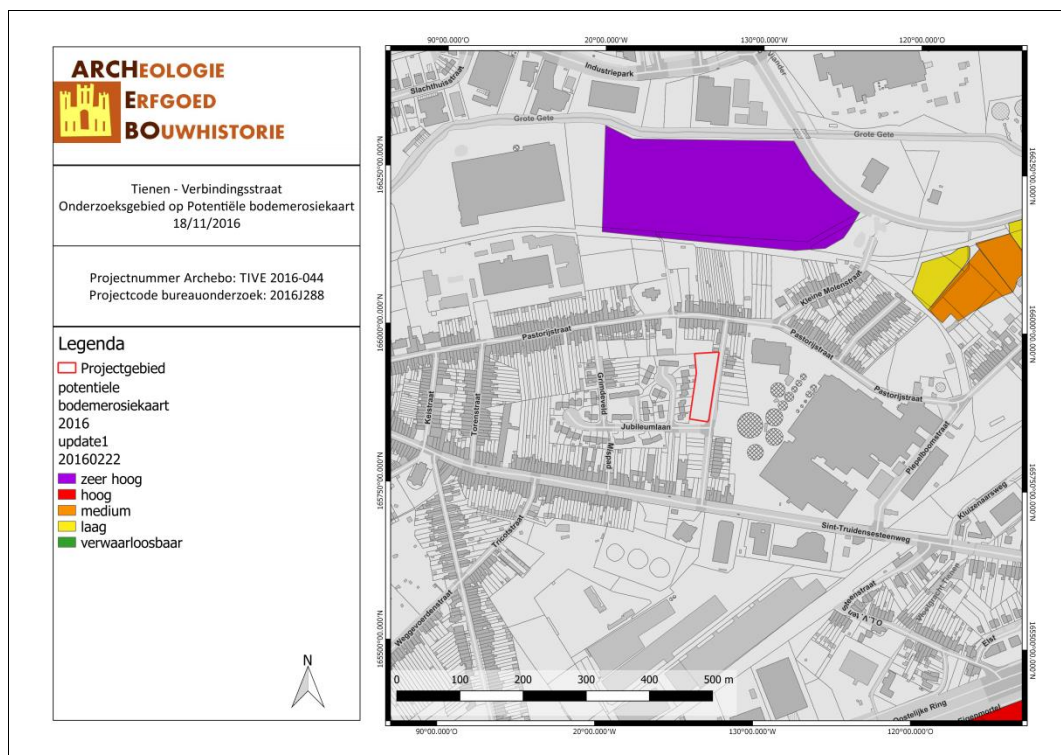

TIVE/16/11/18/11 - Digitale aanmaak

Figuur 16: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2016).

Indien interpolatie toepasbaar is op de bodemtypes kunnen volgende bodemtypes verwacht worden: Abp, Acp, Ahp. Vooral belangrijk is dat het bodemprofieltype spreekt van colluviale bodems. Zodoende zullen steentijdsites zich niet meer in originele positie bevinden.

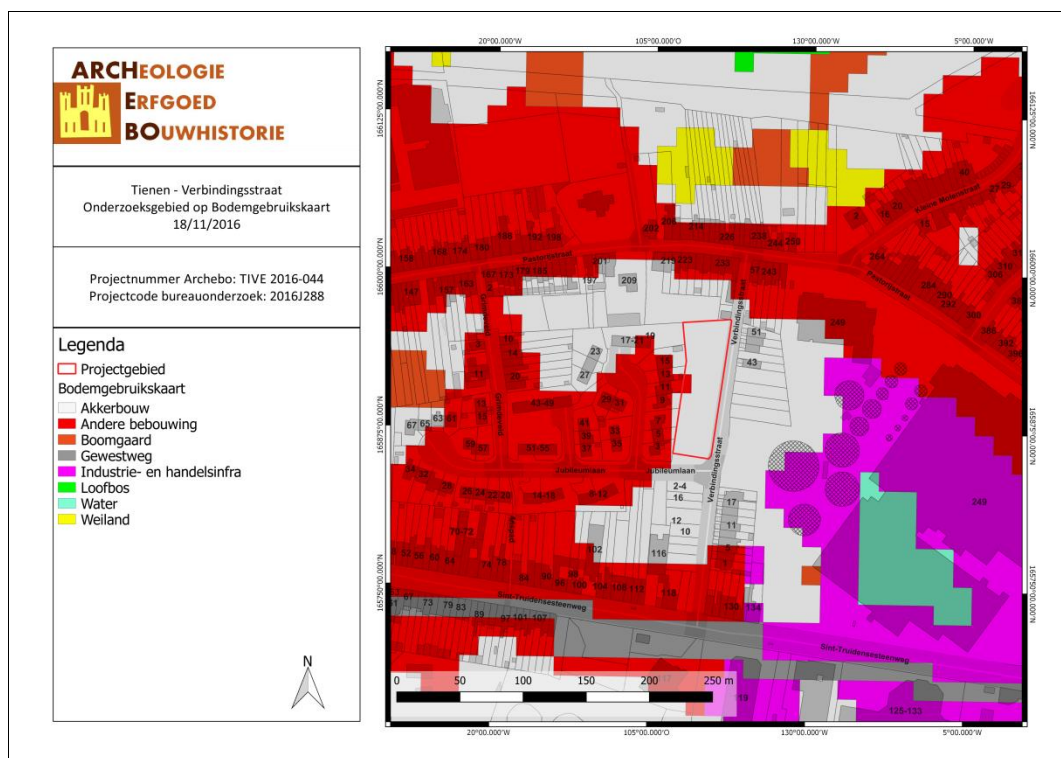
Het plangebied en haar omgeving zijn deels gekarteerd op de potentiële bodemerosiekaart. Binnen het projectgebied is het risico op erosie ongekend. Op een perceel ten noorden van het onderzoeksgebied grenzend aan de Grote Gete is het risico op erosie zeer hoog.

TIVE/16/11/18/12 - Digitale aanmaak

Figuur 17: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart van de Vlaamse gemeenten (Geopunt, 2016).

Op de bodemgebruik kaart staat het plangebied weergegeven als 'andere bebouwing' en akkerbouw. Vooral het laatstgenoemde overheerst het plangebied.

TIVE/16/11/18/13 - Digitale aanmaak

Figuur 18: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaat (Geopunt, 2016).

3.2. Archeologische data

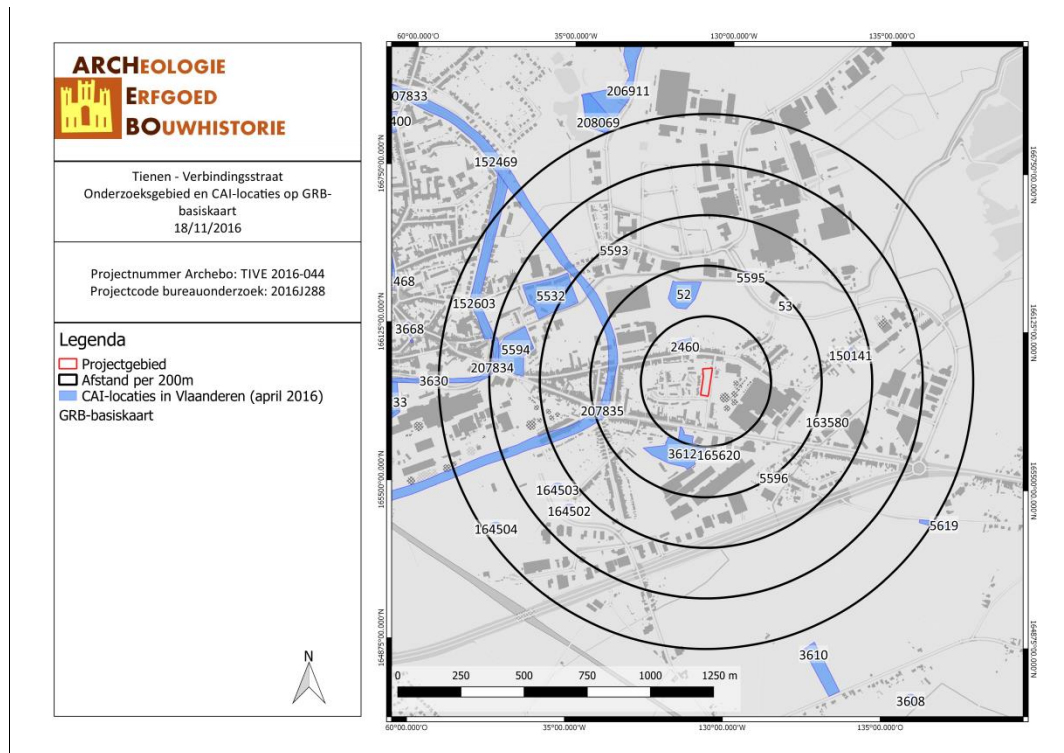
Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Hoewel de inventaris verre van compleet is, kan dit overheidsinstrument helpen om een inschatting te maken ten aanzien van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Binnen het onderzoeksgebied zelf zijn er geen archeologische waarden gekend. In de ruimere omgeving is dit wel het geval.

Binnen een straal van 200 meter vanaf het onderzoeksgebied liggen twee CAI-locaties. Het gaat hier om de Sint-Pieterskapel van Grimde en Drie Tommen (drie Gallo-Romeinse tumuli). De kapel kent volgens de CAI haar oorsprong in de Late Middeleeuwen terwijl de tweede vondst afstamt uit de Romeinse Tijd. De CAI vermeldt vervolgens acht vondsten binnen een straal van 500 meter van het onderzoeksgebied. Nog meer sporen uit de Romeinse Tijd werden aangetroffen aan de Sint-Truidensesteenweg. Verder omvat de archeologische inventaris enkele Middeleeuwse en modernere molens. Westwaarts richting de stad Tienen bevat de inventaris binnen een straal van 500 meter elementen van de Laat Middeleeuwse stadsomwalling zoals de Eerste en Tweede Maastrichterpoort (locaties 207834 & 207835). Binnen een straal van 1 kilometer rondom het onderzoeksgebied variëren de vondsten in tijd met onder andere het Laat Middeleeuwse Sint-Catharinadaal (locatie 5594). Locatie 5619 omvat de Gallo-Romeinse tommen van Hakendover (tumuli). Op locatie 152603 werden dan weer onderdelen van de 18de eeuwse Tiense stadsomwalling ontdekt. Verder kon lithisch materiaal uit de Steentijd op twee locaties aan de Bietenweg in Tienen gevonden worden (locaties 164503 & 164502)

CAI-locatie	Beschrijving	Datering
2460	Sint-Pieterskapel	Late Middeleeuwen
3612	Drie Tommen	Romeinse Tijd
165620	Sint-Truidensesteenweg	Romeinse Tijd
52	Wedemolen	Late Middeleeuwen
5595	Slagmolen	Volle Middeleeuwen
53	Bookmolen	Nieuwe Tijd
150141	Piepelboomstraat 145	Volle Middeleeuwen
163580	Kluizenaarsweg	onbepaald
5596	OLV-ten-Steen kapel	Late Middeleeuwen
207835	Tweede Maastrichterpoort	Late Middeleeuwen
152469	Derde Stadsomwalling	Late Middeleeuwen
3630	Borggracht – Tweede stadsomwalling	Late Middeleeuwen
207834	Eerste Maastrichterpoort	Late Middeleeuwen

5594	Sint-Catharinadaal	Late Middeleeuwen
5619	Hakendovertommen	Romeinse Tijd
152603	18 ^{de} eeuwse stadsomwalling	Nieuwe Tijd
164503	Bietenweg 2	Steentijd
164502	Bietenweg 1	Steentijd

TIVE/16/11/18/14 - Digitale aanmaak

Figuur 19: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2016).

3.3. Historiek & cartografische bronnen

Onderzoek historische bronnen

De stad Tienen

Voor het eerst vermeld als 'Thuinas' in een 12de-eeuwse kopie van een charter uit 872 ontstond de Oost-Brabantse stad Tienen langs de Grote Gete en de belangrijke Romeinse oost-west verbindingssas Brugge-Keulen. De oudste woonkern en parochie waren gesitueerd ter plaatse van de Gallo-Romeinse vicus in Avendoren, de huidige stationswijk aan de rand van het stadscentrum. De primitieve stedelijke kern ontwikkelde zich evenwel meer oostwaarts, ter plaatse van de huidige Veemarkt, op het hoogst gelegen en makkelijkst te verdedigen punt, bovenop de 'berg' of heuvel, aan de voet van de volgens sommige auteurs tot de 9de eeuw opklimmende Sint-Germainuskerk. Tijdens de vroege middeleeuwen behoorde Tienen tot het graafschap Bruningerode, begrensd door Dijle en Grote Gete, en deel uitmakend van het prinsbisdom Luik. In 1013 werd Tienen na een

beslissende veldslag, met de controle over de belangrijke handelsweg Brugge-Keulen als inzet, bij het graafschap Leuven ingelijfd.

Rond 1014 werd gestart met de aanleg van een eerste verdedigingsgordel die de volledige Sint-Germanusheuvel omcirkelde en in 1220 verleende de Leuvense hertog Hendrik I de stad het recht om een wekelijkse marktdag te houden. Hierop volgde, ondermeer dankzij de wol- en lakennijverheid, een snelle economische groei waardoor Tienen uitgroeide tot een belangrijk commercieel centrum. In de 14de eeuw, op haar economisch hoogtepunt, behoorde Tienen samen met Leuven, Brussel, Antwerpen, s'Hertogenbosch, Nijvel en Zoutleeuw tot de zeven 'hoofdsteden' van het hertogdom Brabant. Centrum van de middeleeuwse stad was de sinds 1276 vermelde Veemarkt ("de foro thenensi"), met het stadhuis, ter hoogte van de huidige dekenij, en een grote markthal die min of meer centraal op het plein was ingeplant. Na de verwoesting van Tienen door het Frans-Hollandse leger in 1635 werd het stadhuis op de Veemarkt niet heropgebouwd en wordt het stadscentrum definitief verlegd naar de meer noordelijk gelegen Dries, de huidige Grote Markt. De markthal midden op de Veemarkt, ook bekend als Vleeshuis, verdween pas rond 1800.¹

In de twintiger jaren van de 17de eeuw deden zich een aantal politieke verschuivingen voor die een belangrijke weerslag zouden hebben op het verdere verloop van de geschiedenis der Nederlanden. Ook in Tienen waren de gevolgen niet te overzien. De tachtigjarige oorlog was een feit in 1633. Op zaterdag 9 juni werd Tienen zonder veel weerstand ingenomen. De inwoners werden gemolesteerd en gevangen genomen. De stad werd totaal leeggeplunderd en uiteindelijk op 10 juni in brand gestoken. De ravage die de Frans-Staatse troepen achterlieten, was nefast en het zou decennia duren alvorens de stad zich wist te herstellen. Bovendien had Tienen in de daarop volgende jaren herhaaldelijk af te rekenen met militaire raids vanuit Maastricht. In 1636, 1641 en 1646 werd de stad telkens opnieuw ingenomen en gebrandschat. Tot aan de 19de eeuw, werd de stad Tienen geteisterd door oorlogen en invallen.²

Het gehucht Grimde

Grimde is een gehucht van de stad Tienen in de provincie Vlaams-Brabant. Het voormalige gehucht is nu een stadswijk rond de Suikerraffinaderij van Tienen. Het gehucht Grimde ligt ten oosten van de stad, gescheiden door de Borggracht en de Gete. Hier bevinden zich langs de heerweg Keulen (Colonia Claudia Ara Agrippinensium) - Tongeren (Atuatuca Tungrorum) - Boulogne-sur-Mer (Gesoriacum) drie meer dan tien meter hoge grafheuvels (tumuli) van een inwoner van de Romeinse nederzetting (vicus) Tienen. De naam van de overledene is bekend door de vondst in een van de grafheuvels van een gouden staafje met het opschrift M(arcus) Probius Burrus. De grafheuvels staan bekend als de "Drie Tommen".³

Het oudste christelijke gebouw in het gehucht is de van oorsprong 13de-eeuwse Sint-Pieterskapel. De kapel omvat een gekende necropolis. Het oorspronkelijk basilicaal plan werd in 1470 aangepast door

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Tienen", online inventaris, *Inventaris Onroerend Erfgoed*, geraadpleegd op 21 november 2016, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120581>.

² Toerisme Tienen, "De feiten op een rijtje", *Toerisme Tienen*, geraadpleegd op 21 november 2016, <https://toerisme.tienen.be/de-feiten-op-een-rijtje-2#Burenruzie>.

³ Wikipedia, "Grimde", online encyclopedie, *Wikipedia*, geraadpleegd op 21 november 2016, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Grimde>.

de overwelving van het koor.⁴ De gerestaureerde Sint-Pieterskerk van Grimde is een vroeg 13de-eeuwse driebeukige kerk met vrijstaande westertoren, een schip van drie traveeën en een recht afgesloten koor. De twee transeptarmen dateren uit de 15de eeuw. Tot in de 19de eeuw deed de kerk dienst als parochiekerk van het gehucht Grimde, maar in 1850 was het gebouw zo onderkomen dat men de sloop overwoog.⁵

Met de kapel van Onze Lieve Vrouw-ten-Steen bezit Tienen een internationaal bekend bedevaartsoord. Dit gebedshuis is niet alleen gekend als keerpunt van de bedevaart 'het dertienmaal' van Hakendover. Sinds haar ontstaan is zij het middelpunt van een eeuwenoude Sint-Maurusverering. Bedevaarders zetten een ijzeren kroon op om hoofdpijn en kopzorgen te voorkomen en te genezen. Later kwam er ook de Mariaverering bij en kreeg het bedevaartsoord zijn huidige naam. De kapel werd gebouwd in 1331 op de plaats waar de mannelijke melaatsen uit de stad werden verpleegd. In 1699 kreeg ze haar huidige vorm en omstreeks 1755 bouwde men de kluizenaarswoning met de bovengrondse gang. Zij bezit nog een authentieke Van den Gheynklok uit 1707. De kapel behoorde tot de parochie Sint-Petrus Grimde maar werd beheerd door de 'Confrérie of het proostbroederschap van Sincte Moor'. Dat waren twaalf edelen en vooraanstaande burgers uit de stad. Toen de kapel enkele jaren geleden dreigde te vervallen, werd deze Confrérie opnieuw leven ingeblazen. De leden engageren zich om deze middeleeuwse parel van onze stad te beschermen en te promoten. De kapel werd gebouwd bij de leprozerie, waar Benedictijnenmonniken de melaatsen verzorgden. Toen de kapel drie eeuwen later werd uitgebreid, verhuisde het beeld van Maurus naar de zijbeuk en kreeg de devotie voor O.L.Vrouw de bovenhand. De naam veranderde van Sincte Moorscapelle in kapel van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Steen, genoemd naar de grensstenen die het domein van de leprozerie afbakenden. Tot in de 19de eeuw werd de kapel bediend door diverse kloosterorden. Op 16 en 17 januari wordt elk jaar een winterbedevaart gehouden, genaamd het "Dertienmaal". Dit is een paardenprocessie dwars door de akkers tussen de kerk van Hakendover en de O.-L.-Vrouw-ten-Steenkapel (waar de drie maagden van Hakendover zouden begraven liggen), dertien keer heen en weer, in totaal ongeveer 40 km.⁶

Op 27 mei 1878 werd spoorlijn 22 geopend, die Tienen verbond met Diest. Station Grimde was een van de stations op deze lijn. Het reizigersverkeer werd op 29 september 1957 opgeheven en het goederenverkeer werd vanaf dan ook in stappen afgebouwd. Het stationsgebouw van Grimde is bewaard gebleven. Tijdens de Eerste Wereldoorlog vond op 18 augustus 1914 de slag bij Sint-Margriete-Houtem en Grimde plaats tussen het Duitse en Belgische leger. In de crypte van de Romaanse Sint-Pieterskerk aan de Pastorijstraat rusten de 140 in deze slag gesneuvelde Belgische militairen. Het kerkje doet sindsdien geen dienst meer als kerk, maar als grafmonument.⁷

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Sint-Pieterskapel met necropolis, kerkhof en kerkhofmuur", online inventaris, *Inventaris Onroerend Erfgoed*, geraadpleegd op 21 november 2016, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/43059>.

⁵ Toerisme Tienen, "Necropolis", *Toerisme Tienen*, geraadpleegd op 21 november 2016, <https://toerisme.tienen.be/necropolis>.

⁶ Toerisme Tienen, "Kapel van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Steen", *Toerisme Tienen*, geraadpleegd op 21 november 2016, <https://toerisme.tienen.be/kapel-van-onze-lieve-vrouw-ten-steen-2>.

⁷ Toerisme Tienen, "Necropolis".

De omgeving van de Verbindingsstraat wordt gedomineerd door het fabrieksgebouw van 'Citrique Belge SA NV'. Dit bedrijf ontstond rond 1919 op de huidige locatie.⁸ De aanlegdatum voor de Verbindingsstraat is onduidelijk.

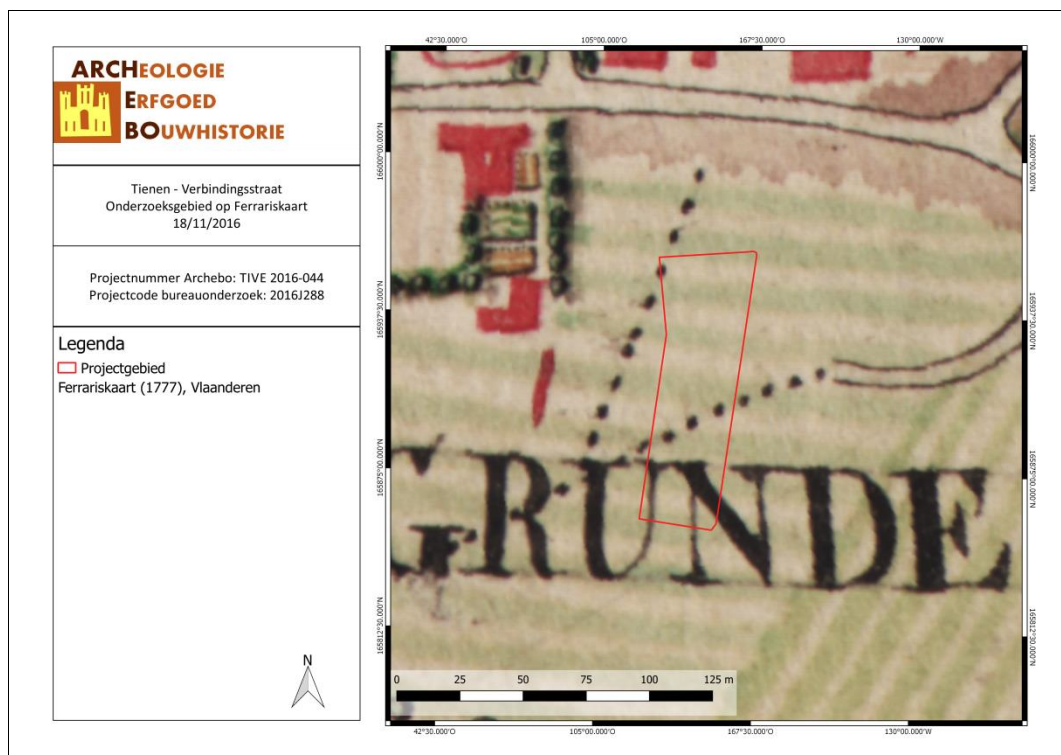
Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied. Uit deze kaart valt voor het onderzoeksgebied af te leiden dat er geen bebouwing aanwezig was en dat het terrein in gebruik was als landbouwakker. Er loopt tijdens deze periode wel een weg of pad doorheen het projectgebied. Ook op de Popp-kaart en de Atlas der Buurtwegen is het terrein onbebouwd. De zone binnen het projectgebied is nog steeds gebruik als landbouwakker. Op de Popp-kaart zien we de vermelding 'Ketel-straatje' doorheen het projectgebied.

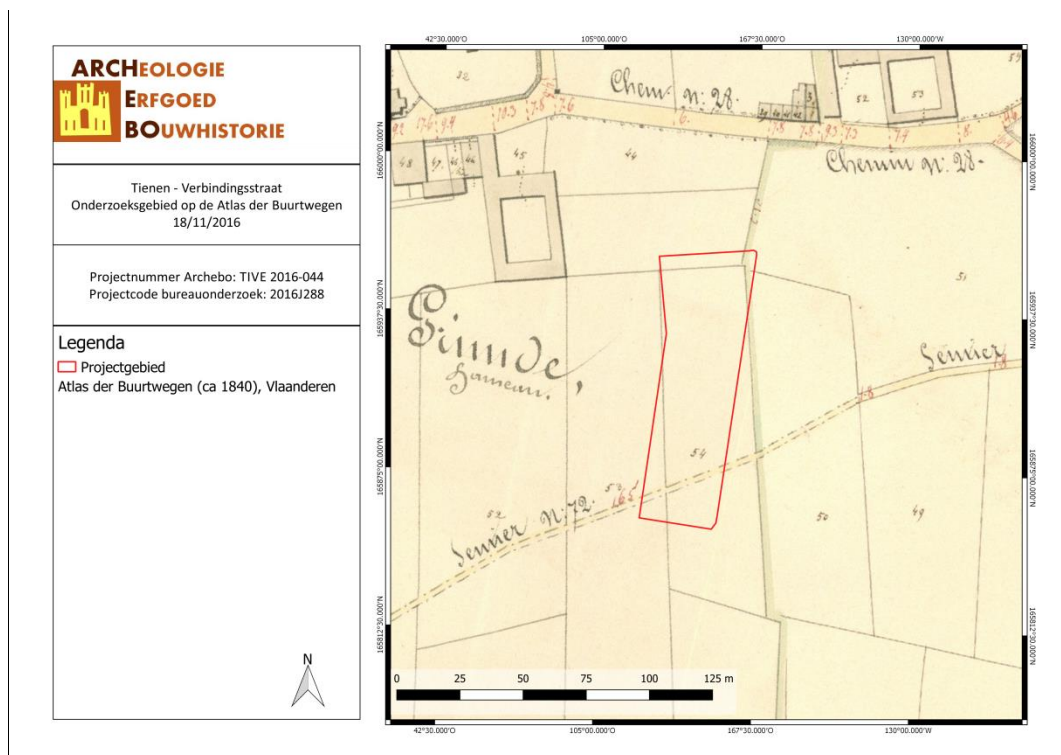
Historisch gezien kan er dus gesproken worden van een lage densiteit aan bebouwing. Nochtans was het centrum van Grimde (Grunde op historische kaarten) aanwezig sinds ten vroegste de 13de eeuw. Aanwijzing hiervoor is de bouw van de Sint-Pieterskapel gedurende de 13de eeuw (op 200 meter afstand van het onderzoeksgebied).

⁸ Citrique Belge SA NV, "Geschiedenis", *Citrique Belge SA NV*, geraadpleegd op 21 november 2016, <http://www.citriquebelge.com/nl/over-ons/geschiedenis>.

TIVE/16/11/18/15 - Digitale aanmaak

Figuur 20: Detail uit de Ferrariskaart, 1777 (Geopunt, 2016)

TIVE/16/11/18/16 - Digitale aanmaak

Figuur 21: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).

Gezien het onderzoeksgebied tot recent als akkerland in gebruik was, kan het archeologische niveau mogelijk – plaatselijk – verstoord zijn door het (diep)ploegen.

4. Resultaten bureauonderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1. Algemeen

Op het terrein zal door de initiatiefnemer twee verkavelingen van 3 loten gerealiseerd worden. Dit gaat gepaard met graafwerken waardoor het bodemarchief verstoord zal worden.

Uit bureauonderzoek is gebleken dat dat het terrein vanaf de 18de eeuw onbebouwd is gebleven. Er heeft zich enkel landbouwactiviteit voorgedaan. Dit zou doormiddel van diepploegen het archeologisch niveau – plaatselijk – kunnen verstoord hebben.

4.2. Beantwoording onderzoeksvragen

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Historische gegevens werden door middel van bronnenonderzoek en cartografisch onderzoek verworven. Cartografisch onderzoek heeft aangetoond dat er geen bebouwing aanwezig was binnen het onderzoeksgebied gedurende de 18de en 19de eeuw. Historische bronnen leverden geen enkele aanwijzing op voor de vroegere periodes. Binnen een straal van 1000 meter zijn er heel wat archeologische resten aangetroffen, daterende vanaf de Steentijd tot en met de Nieuwe tijd.

2. *Hoe was de oude perceelsindeling?*

Informatie over de perceelindeling vinden we terug vanaf het einde van de 18de eeuw. Het cartografisch materiaal geeft zeer duidelijk weer dat de perceelsindeling veranderde vanaf de 19de - eeuwse bronnen. Met een meer gedetailleerde indeling in percelen, zien we de verspreiding van het onderzoeksgebied over maar liefst vijf percelen. De huidige vorm van het perceel is van onbekende datum.

3. *Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?*

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het onderzoeksgebied geen gebouwen stonden in de 18de of 19de eeuw. Mogelijk was dit wel het geval in voorgaande periode(s) aangezien er aanwijzingen zijn voor Gallo-Romeinse en Laatmiddeleeuwse nederzettingen.

4. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het onderzoeksgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Er kunnen mogelijk archeologische resten vanaf de steentijd tot de Nieuwste Tijd aangetroffen worden. Hierbij handelt het vermoedelijk om artefactvondsten uit de steentijden en/of grondsporen en artefacten, gelinkt aan agrarische bewoning of activiteit uit de IJzertijd tot de Nieuwste Tijd.

5. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

Het onderzoeksgebied was tot voor kort in gebruik als akkerland. Het (diep)ploegen van de percelen kan dan ook mogelijk – plaatselijk – het archeologische niveau beschadigd of vernietigd hebben.

4.3. Samenvatting / assessment bureauonderzoek

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba in opdracht van de initiatiefnemer bureauonderzoek uitgevoerd. Op het terrein zal door laatstgenoemde twee verkavelingen van 3 loten gerealiseerd worden. Dit gaat gepaard met graafwerken waardoor het bodemarchief verstoord zal worden.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Binnen het projectgebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. In een straal van 1000 meter zijn er heel wat archeologische resten aangetroffen, daterende vanaf de Steentijd tot en met de Nieuwe tijd.

Het onderzoek toonde verder aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten vanaf de Metaaltijd. Steentijd kan voorkomen maar wordt in secundaire positie verwacht.

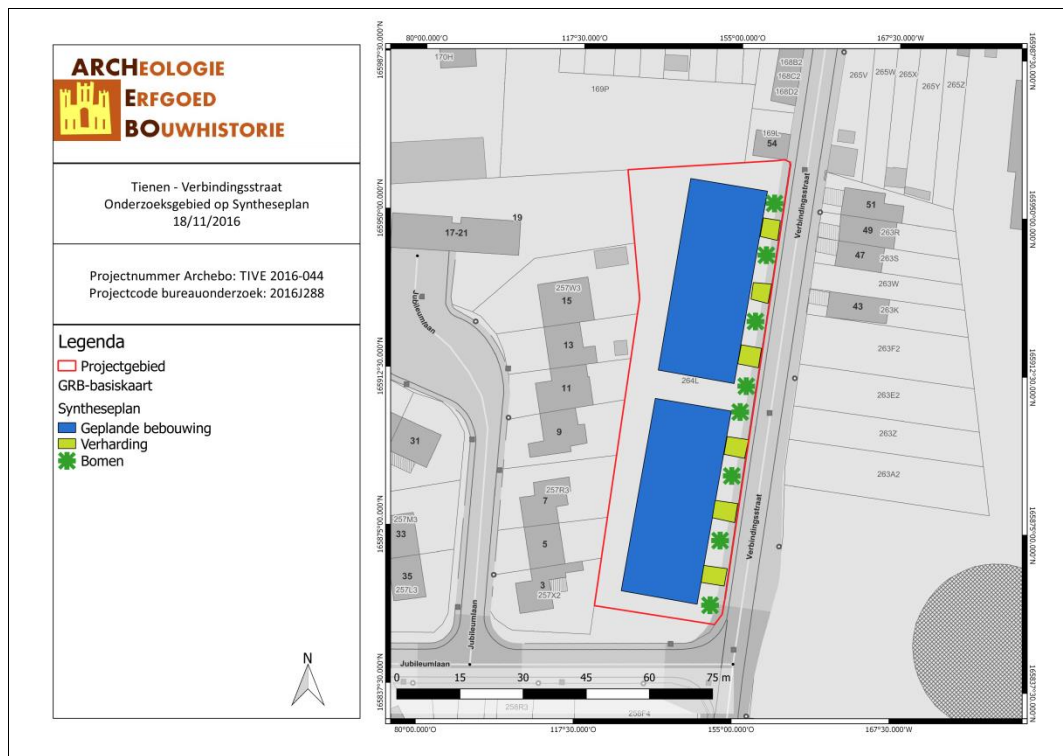
Hierbij zou het vermoedelijk handelen om artefactvondsten en/of grondsporen, gelinkt aan agrarische bewoning of activiteit uit de IJzertijd tot Nieuwe Tijd.

Het onderzoeksgebied was tot voor kort in gebruik als akkerland. Het (diep)ploegen van de percelen kunnen dan ook mogelijk het archeologische niveau beschadigd of vernietigd hebben.

Ons advies luidt dan ook dat het nuttig is het terrein te onderzoeken aan de hand van een proefsleuvenonderzoek.

Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

In het plangebied wordt de bouw van twee verkavelingen van 3 loten gepland. Aangezien er in de ruimere omgeving archeologische resten vanaf de Steentijd tot en met de Nieuwste Tijden werden aangetroffen en het te onderzoeken terrein mogelijk ook dergelijke archeologische resten zou kunnen bevatten en het terrein allicht een goed bewaard archeologisch niveau heeft, luidt ons advies dat het terrein best verder kan onderzocht worden aan de hand van een proefsleuvenonderzoek.

TIVE/16/11/18/18 - Digitale aanmaak

Figuur 23: Syntheseplan

4.4. Programma van maatregelen

Ons advies luidt dan ook dat het nuttig is het terrein te onderzoeken aan de hand van een proefsleuvenonderzoek. Deze dienen verspreid te worden over het terrein.

5. Bibliografie

Bodemkaart Vlaanderen, <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/bodemloketten.html/>.

Centrale Archeologische Inventaris (CAI), <https://cai.onroenderfgoed.be/>.

Geopunt Vlaanderen, <http://www.geopunt.be/>.

Inventaris van het Onroerend Erfgoed, <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI), <http://www.ngi.be/topomapviewer/public/>.

Dondeyne, S., E. Van Ranst & J. Deckers, 2012. Converting the legend of the Soil Map of Belgium to World Reference Base for Soil Resources, Brussel

6. Figurenlijst

<i>Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen met toetsing van de oppervlakte- en liggingscriteria</i>	2
<i>Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2016).</i>	3
<i>Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2016).</i>	4
<i>Figuur 4: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2016).</i>	6
<i>Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied en de toekomstige bebouwing op GRB-basiskaart (Geopunt, 2016).</i>	7
<i>Figuur 6: Bouwsneden (N.V. Rimanque, 2016).</i>	7
<i>Figuur 7: Bouwplan (N.V. Rimanque, 2016).</i>	8
<i>Figuur 8: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).</i>	10
<i>Figuur 9: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2016).</i>	10
<i>Figuur 10: Hoogteprofiel.</i>	11
<i>Figuur 11: De gemeente Tienen op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2016)</i>	11
<i>Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiair geologische kaart (DOV, 2016).</i>	12
<i>Figuur 13: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2016).</i>	13
<i>Figuur 13: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2016).</i>	13
<i>Figuur 15: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2016).</i>	14
<i>Figuur 16: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2016).</i>	15
<i>Figuur 17: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart van de Vlaamse gemeenten.</i>	16
<i>Figuur 18: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2016).</i>	16
<i>Figuur 19: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2016).</i>	18
<i>Figuur 20: Detail uit de Ferrariskaart, 1777 (Geopunt, 2016).</i>	22
<i>Figuur 21: Detail uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).</i>	22
<i>Figuur 22: Detail van de Popp-kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2016).</i>	23
<i>Figuur 23: Synthesepan</i>	27

7. Plannenlijst

TIVE/16/11/18/1 - Digitale aanmaak.....	3
TIVE/16/11/18/2 - Digitale aanmaak.....	4
TIVE/16/11/18/3 - Digitale aanmaak.....	6
TIVE/16/11/18/4 - Digitale aanmaak.....	7
TIVE/16/11/18/5 - Digitale aanmaak.....	10
TIVE/16/11/18/6 - Digitale aanmaak.....	10
TIVE/16/11/18/7 - Digitale aanmaak.....	11
TIVE/16/11/18/8 - Digitale aanmaak.....	12
TIVE/16/11/18/9 - Digitale aanmaak.....	13
TIVE/16/11/18/10 - Digitale aanmaak.....	14
TIVE/16/11/18/11 - Digitale aanmaak.....	15
TIVE/16/11/18/12 - Digitale aanmaak.....	16
TIVE/16/11/18/13 - Digitale aanmaak.....	16
TIVE/16/11/18/14 - Digitale aanmaak.....	18
TIVE/16/11/18/15 - Digitale aanmaak.....	22
TIVE/16/11/18/16 - Digitale aanmaak.....	22
TIVE/16/11/18/17 - Digitale aanmaak.....	23
TIVE/16/11/18/18 - Digitale aanmaak.....	27